

דבר המערכת | בת חן דרויאן פלדמן, בשמת כסלו, אליה ענתבי

הגיליון השלישי של מערכת כתב העת "לשם שינוי", אשר פועל במסגרת בית הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל אביב מציג מאמרים מקוריים בשפה העברית של חוקרות וחוקרים צעירים בראשית דרכם: אורן בן שלמה, אוריה בר מאיר, עופר גבאי, תהילה גדאו, אלון דויטש, ניקה טולסטוב ויסמין סגול. כתב העת, הפועל במסגרת מעבדה של בית הספר להיסטוריה, מתחיל בימים אלו את שנת פעילותו השלישית. בכך מסמל גיליון זה גם את מיסודו של כתב העת בנוף האקדמי הישראלי, כזירה לפרסום ראשוני, ומגלם בתוכו את רוח החדשנות, היצירתיות וגמישות המחשבה, שהן חלק בלתי נפרד מעבודתם של חברי וחברות המערכת ושל המנחה האקדמית, פרופ' גליה צבר.

הגיליון הנוכחי נועד לפרסום עם תחילת שנת הלימודים האקדמית בהשקפה חגיגית בסוף חודש אוקטובר. אירועי ה-7 באוקטובר **והמלחמה שפרצה** הובילו את חברי המערכת להחליט על דחיית פרסומו של הגיליון. אירועים אלו מטלטלים את החברה הישראלית כולה, ובכלל זה גם את הקהילה האקדמית במסגרתה אנו פועלים. בין היתר עולות שאלות קשות על מקומו בקהילה האקדמית העולמית. כעת, אנו בוחרים לפרסם את הגיליון שרבים ורבות עמלו על מנת שיקרום עור וגידיים, הן מתוך הבנה של חשיבות המחקר ההיסטורי ותרומתו לציבור בתקופות משבר, והן משום הרלוונטיות של המאמרים בגיליון זה למציאות העכשווית.

לראשונה קיים כתב העת תחרות נושאת פרסים בין המאמרים שהוגשו כחלק משאיפתו לתמרץ ולקדם מצוינות אקדמית ולפרסם מחקרים בעלי איכות בלתי מתפשרת. המאמרים עברו תהליך שיפוט ארוך שכלל ביקורת עמיתים על ידי חוקרים וחוקרות מובילים בתחומם ועל ידי חברי המערכת, במטרה לשמור על רמה גבוהה ולאפשר לכותבים ולכותבים דריסת רגל ראשונית לפרסום אקדמי.

בעוד שהגיליון הראשון של כתב העת עסק בנושא "מעברים", והשני פורסם תחת הכותרת: "טכנולוגיה ו...", גיליון זה הינו הראשון המתפרסם ללא תמה מובחנת. בחירה זו אפשרה פנייה כללית לחוקרים ולחוקרות ממגוון של דיסציפלינות, מתודולוגיות ותחומי מחקר. לאור זאת מציג הגיליון מאמרים מתחומים כגון תולדות האומנות, סוציולוגיה, היסטוריה וספרות, כולם בעלי אוריינטציה היסטורית. על אף הבחירה בגיליון ללא נושא-על מקשר, במקרה או שלא במקרה ששת המאמרים שנבחרו עוסקים כולם בזהויות.

זהות היא מונח בעל משמעויות רבות ומשתנות, בהתאם להקשר, לאדם ואף לאופי הדיון בה. היא יכולה לסמן דמיון או שוני, להיות אישית או קולקטיבית, תלויה בהגדרה עצמית או חיצונית. בהגדרתה הבסיסית זהות היא אוסף של מאפיינים ייחודיים – לאדם או לקבוצה – המשתנים בהתאם לתפיסות חברתיות, תרבויות, פוליטיות ואפילו גאוגרפיות. חוקרים רבים, כדוגמת מישל פוקו (Foucault) ונוספים

בעקבותיו, עמדו על כך כי זהות – בין אם אישית, קולקטיבית, פוליטית, דתית, חברתית או אתנית – היא לעולם נזילה, משתנה, מגיבה ודינמית ולפיכך נמצאת על פי רוב במאבק.¹ המאמרים שבגיליון זה עוסקים כולם בשאלות של זהות, ודווקא מכנה משותף זה הוא שמעלה שאלות רבות על האופן שבו בני האדם תופסים את העולם, מדמיינים אותו ופועלים בו. בהינתן שהזהות מושפעת מסביבת האדם והמרחב שבו הוא פועל, מצאנו לנכון לציין את הממד הלוקלי של חלק נכבד מהמאמרים בגיליון זה. שכן, כפי שכתב ההיסטוריון אדוארד הלט קר (Carr): "היסטוריה היא תהליך מתמשך של אינטראקציה בין ההיסטוריון והעובדות שרשותו, דיאלוג בלתי נגמר בין ההווה לבין העבר".²

מאמרה של ניקה טולסטוב סדרת הרישומים "פוגרום בשטעטל" ומאמרו של עופר גבאי *זהויות מצטמצמות: סיפורן של רחל מכבי, ז'קלין כהנוב ולילא מוראד* עוסקים שניהם בזהויות יהודיות. ניקה טולסטוב מנתחת במאמרה את סדרת הרישומים של האמן יששכר בר ריבק, העוסקת בפרוגרומים שהתרחשו בקהילות היהודיות שבמזרח אירופה בראשית המאה ה-20. עופר גבאי מציג את סיפורן של שלוש נשים יהודיות במצרים של המחצית הראשונה של המאה ה-20, ודן באמצעותן בתהליכי ההתגבשות הזהותית של הקהילה היהודית. המאמרים משתמשים ביצירות אישיות כדי לשקף תהליכים של התעצבות זהות אישית ולאומית, ובוחנים את הקונפליקט שבין הזהויות ואת ההתמודדות עם הסביבה שהייתה לעיתים עוינת וזרה וראתה בזהות היהודית אויב.

מאמרו של אוריה בר מאיר, *התנגדות דואלית*, שופך אור על פרקטיקות התנגדות שונות במסגרת בחירות הביניים למועצת העיר לונדון רבתי בשנת 1984. באמצעות בחינה של עיתונים מהתקופה בוחן אוריה בר מאיר את ההתנגדות הכפולה, התנגדות שהופנתה כלפי שני צדדים פוליטיים מנוגדים. מאמר זה בוחן את זהותה הפוליטית של בריטניה ושל העיר לונדון ובעיקר את זהותם הפוליטית של השחקנים השונים בזירה הפוליטית, כמו גם ציבור הבוחרים עצמו, ואת יכולתם להביע את טענותיהם הפוליטיות באמצעות התנגדות סימולטנית. זהות פוליטית ולאומית מתחברת לזהות הדתית במאמרה של תהילה גדאו, *שני זרמיה של החרדיות המודרנית*, המציג חלוקה פנימית של החרדיות המודרנית לזרמים: פרקטי ואידיאולוגי. דרך ניתוח כתביהם של חוקרים בולטים מקיימת תהילה גדאו דיון במשמעויות השונות של חלוקה זו ובהשלכותיה העתידיות. בכך היא בוחנת את ההתרחקות ממאפייני הזהות החרדיות הקלאסית ומציגה אפשרויות חדשות שעומדות בפני הקהילה החרדית ואת השינויים שמציעים שני זרמים אלו.

אורן בן שלמה, במאמרו *אין פורש שאינו כרוי לשמש*, עוסק גם הוא בחברה הישראלית, ומשתמש ביצירות אישיות לשם בחינת האופן שבו סופרים ישראלים שנולדו בין שנות השישים לשנות השמונים של המאה ה-20 מציגים את עצמם ודנים בזהותם. תוך שימוש בראיונות עם הסופרים עצמם, מציג אורן בן

---

¹ Michel Foucault and Paul Rabinov, *The Foucault Reader* (London: Penguin Books, 1984).
² Edward Hallett Carr, "What is history?" (London: Penguin Books, 1961), 30.

שלמה את ההתמודדות של סופרים אלו עם מיתוסים לאומיים, מקצועיים ואישיים בכתיבתם ובבניית זהותם כסופרים ישראלים. באופן דומה, אלון דויטש, במאמרו *לוקס וההמנון ההומרי לאפרודיטה*, בוחן את הקשר בין סיפור לידתו של ישו כפי שהוא מופיע בבשורה על פי לוקס לבין ההמנון ההומרי לאפרודיטה – טקסט יווני-רומי המתוארך למאה ה-7 לפנה"ס. במאמרו מתחקה אלון דויטש אחר ההשפעות ההלניסטיות על העולם הנוצרי ושואל מה היה סט המקורות ממנו שאב לוקס בעת הכתיבה, מקורות שהשפיעו על אופי כתיבתו ועל סיפור הבשורה.

כבכל גיליון, לצד מאמרים של כותבים וכותבות לתארים מתקדמים, נותן כתב העת במה גם לחוקרים וחוקרות מצטיינים לתואר הראשון במסגרת מדור "ביכורי המחקר". מדור זה נועד לאפשר מסגרת תומכת לעריכה ולפרסום של עבודות שנכתבו כחלק מקורסים אקדמיים והנגשתם לקהל הרחב כפרסומים מחקריים. יסמין סגול, במאמרה *נשים כמתעדות היסטוריות בצרפת של המאה השש-עשרה*, מציגה ניתוח סמנטי ותמטי של תיעוד טבח יום הקדוש בורתולומאוס כפי שנכתב על ידי שרלוט דופלסי-מורנה ומציעה קריאות מקבילות לעדותה זו: כיומן אישי, כעדות דתית, כמכתב מאם לבנה, או כחיבור היסטורי. בכך מתחברת סגול לנושא הזהויות ושאלת כיצד יש להבין את דמותה של דולפסי-מורנה לנוכח מרכיבי הזהות השונים העולים מן הטקסט.

לצד השימוש בטקסט כתוב, וכפי שנעשה בגיליונות הקודמים, כתב העת משתמש בפלטפורמה המקוונת שעל גביה הוא מפרסם. הכותבות והכותבים השתמשו בפלטפורמה החדשה על מנת להוסיף למאמרים רובד נוסף. מאמרה של ניקה טולסטוב מציג את היצירות המטלטלות של ריבק בשילוב עם הניתוח הטקסטואלי, ומייצר בכך אפשרות לפתח דיאלוג רב קולי בין קולה של הכותבת לבין היצירות וקולם של הקוראים והקוראות. יצירות אלו מקבלות משמעות מחודשת בימים אלו, ומהדהדות אירועים, תחושות ומחשבות בנוגע להיסטוריה היהודית במאה ה-20 ולימינו. מאמרו של עופר גבאי מלווה בתמונות, טקסטים, סרטונים וקטעי קול, המציגים את עולמן של שלושת הנשים שבהן עוסק המאמר ומביאים למרכז הבמה את יצירותיהן. קולה של יסמין סגול מלווה את הקריאה במאמרה. השילוב בין הקול בצרפתית לבין התרגום העברי מאפשר לקורא כמו להאזין לקולה של דולפסי-מורנה ולדמיין אותה לעיני רוחו.

מערכת כתב העת מזמינה את הקוראים והקוראות של גיליון זה להיכנס למסע חוצה תקופות ומרחבים דיסציפלינריים ומתודולוגיים. אנו מקוות ומקווים שדרך גיליון זה ימשיך כתב העת לשמש כמקור השראה לחוקרים וחוקרות צעירים לפרוץ למעגלים אקדמיים וקהלים נרחבים יותר באמצעות פרסום פרי עטם, ובכך להמשיך את המגמה הקוראת להנגיש ידע אקדמי לציבור הרחב, ואף להשפיע ולעצב את השיח הציבורי. אנו מאחלות ומאחלים קריאה מעשירה, מקוונת ומקוויים כי תמצאו את הגיליון מעניין ומלמד כפי שהיה עבורנו ומייחלים לימים שקטים במרחב הסוער בו אנו חיים.